

Divan Edebiyatı'nda Estetik Konusunda Yapılan Çalışmalar

Reyhan ÇORAK*

XIV. YÜZYILIN başları ile XIX. yüzyılın ilk yarısı, Divan Edebiyatı'nın Anadolu sahasındaki gelişim sürecidir. Bu uzun dönem, kendine has kaideleriyle temellenmiş gelenekçi bir yapıyı karşımıza çıkarır.

Divan şairi geleneğin tayin ettiği hazır unsur ve malzemeden faydalanmak zorundadır. Bu değişmez malzeme, önceden belirlenmiş konular ve duygular etrafında gelişerek şiirde kullanılan motif sistemini meydana getirir. Şairin ele alacağı her unsur, motif sistemi içerisinde, beraberinde başka neleri getireceği ve nelerle birlikte ele alınacağı tayin edilmiş olarak kullanılır.¹ Yani şiirin anlam dünyası ve yapısal özellikleri son derece keskin hatlarla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma, şairi kısır bir döngüye sokmak yerine, bilakis ona derin bir ifade kabiliyeti kazandırmış ve aynı zamanda kullandığı kafiye, redif ve ses tekrarlarıyla şiirin yapısında da orijinalliği yakalamasını sağlamıştır. Sınırlandırmanın kurallarını şiirin zeminini oluşturan estetik prensipler koyar.

Estetik, Grekçe 'duygu, duyum' manasındaki *aisthesisten* gelmektedir. Terimleşmemiş *estetik* kelimesinin kullanımı oldukça eskiye dayanır. Platon'dan başlayarak pek çok Ortaçağ filozofu ve XIX. yüzyıl düşünürü eserlerinde 'estetik'ten bahseder.² Estetiği konu alan ilk kapsamlı kitap İtalyan düşünürü Giovanni Battista Vico (1668-1744) tarafından yazılmıştır. Ancak Alman filozofu Leibniz'in öğrencisi Alexander Gottlieb Baumgarten (1714-1762) *Aesthetica* (1750-1758) adlı eseri ile bu disiplinin kurucusu kabul edilmiştir. Terim bizim dilimize Batılılaşma süreci içerisinde yerleşmiştir.

* Marmara Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

1 Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. IX, s. 421.

2 Suut Kemal Yetkin, *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1947, s. 7.

Estetik terimi, çağdaş Arapça'da *ilmü'l-cemâl* olarak karşlanır. "Güzellik bilimi" anlamına gelen bu tabiri XX. yüzyılın başlarında Osmanlı aydını *ilm-i hüsn* diye kullanmıştır. Dönemin edebiyatçılarından Hüseyin Cahit Yalçın, bu konuya ilişkin ilk derli toplu araştırmayı yapmış ve bu bilimin *hikmet-i bedayi* şeklinde adlandırılabilceği sonucuna varmıştır. 1912 yılından sonra, *bedi* (Allah'ın yaratmasındaki eşsizlik) kelimesinden türetilmiş *bediyyat* kullanılmıştır. Sonrasında ise *estetik* tabiri yerleşmiştir.³

Bu makalede öncelikle Divan Şiiri'yle ilişkisi nispetinde *estetik* konusunu ana tema olarak işlemiş kitap ve makaleler, önem sırasına göre, ele alınacaktır. Ayrıca bu başlık altındaki bazı çalışmaların muhtevaları hakkında bilgi verilecektir.

Estetik Başlıklı Çalışmalar

1. Walter G. Andrews, "A Revisionist Thesis for the Esthetics of the Ottoman Gazel", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1980-1986, c. XXIV-XXV, s. 1-21 [Makalenin Türkçede birden fazla çevirisi vardır: "Osmanlı Gazel Estetiği Hakkında Yenilikçi Bir İnceleme", çev. Metin Akkuş, *A.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1995, sy. 21, s. 253-277; "Osmanlı Gazel Estetiği Hakkında Yenilikçi Bir İnceleme", çev. Metin Akkuş, *Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları: Makaleler*, Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 2000, s. 195-227; "Osmanlı Gazel Estetiğine Yeni Bir Bakış", çev. Tansel Güney, *Kaşgar: Edebiyat Seçkisi*, Haziran 1998, sy. 4, s. 5-33]: Andrews'un makalesi, Divan Edebiyatı'na yönelik yüz yılı aşkın bir süredir tekrarlanaduran ve kuşaklar boyu sorgulanmadığından artık dogmatik bir karaktere bürünmüş olumsuz bakış açılarına yönelik sert eleştiriler ihtiva etmektedir. Eleştirmenlerin Divan Edebiyatı'nı -herhangi bir sistemde yapılması gerektiği gibi- kendi terimleri bağlamında anlamaya yönelik bir gayret göstermek yerine, tamamen Batı estetiğinin hazır normlarının içine sıkıştırarak, sonuçta haksız bir tahkîr söylemi geliştirdiğinden bahsedene yazar, hâkim görüşe karşı eleştirilerini gazel örneğinde somutlaştırmış ve bugüne kadar hiç denenmemiş bazı anlama-açıklama tarzlarına dair ipuçları vermiştir.
2. Ömer Faruk Akün, "Geleneğin Belirlediği Estetik, Hazır Unsurlar ve Mazmun Estetiği", "Divan Edebiyatı" maddesi içinde, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. IX, s. 421-424: Bu yazıda, genel olarak Divan Edebiyatı analitik bir bakış açısıyla ele alınmış ve kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Şairin, herkeste farklı çağrışımlar oluşturacak bir imaj sistemi yerine, önceden belirlenmiş ve neyin neye benzetileceği başından tespit edilmiş unsurları kullanmayı tercih ettiği ifade edilmiştir. Divan Şiiri estetiği içinde mazmunun yeri hakkında bilgi verilmiştir.

³ Beşir Ayvazoğlu, "İlmü'l-Cemal", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000, c. XXII, s. 146-148.

3. Cihan Okuyucu, *Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul: L&M Yay., 2004: Bu kitap 'Divan Edebiyatı' başlığı altında incelenebilecek mevzuların tamamına yakını -edebiyat tarihi hariç- ihtiva etmektedir. Esere, Osmanlı medeniyetinin mahiyeti hakkında bilgi verilerek başlanmıştır. Divan Şiiri'nin tasavvuf ile münasebeti, şairlerin özellikleri ve Osmanlı toplumunda şiir ve şairin yeri, gelenek, şiirin şekil özellikleri, aşk, aşık ve sevgili mevzuları ayrı ayrı bölümlerde izah edilmiştir. Divan Edebiyatı hakkında genel bilgiler ve bu edebiyat etrafında dönen tartışmalar da kitabın konuları arasındadır. "Divan Estetiği" ayrı bir başlık olarak ele alınmış, şair ve şiir anlayışı bu başlığın bahis mevzu-su olmuştur. Kitap, Divan Şiiri'nin değeri üzerinde durularak bitirilmiştir.
4. Muhsin Macit, *Divan Estetiği, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yay., 2002, s. 47-54: Bu yazıda Divan Edebiyatı'nın gelişim çizgisi boyunca oluşmuş ve gelenek haline gelmiş bütün özellikler "Divan Estetiği" başlığı altında değerlendirilmiştir. Divan estetiğinin kuramsal çerçevesi, belagat kitapları, Türkçe divan dibaceleri ve şair tezkirelerinin mukaddimleri temel alınarak çizilmiş, şair ve şiir anlayışına yönelik genel tespitler özetlenmiştir. Ardından Türk Edebiyatı'nın lügati, tasavvuf sistemi, hakikat ve mecaz kavramlarına ilişkin değerlendirmeler, soyut ve ideal olan güzellik anlayışı, şairlerin statüleri, edebî sanatlar, mazmun ve nazire geleneği gibi konular da estetik bahsine dâhil edilerek çerçevesi oldukça geniş bir 'divan estetiği' oluşturulmuştur.
5. Cihan Okuyucu, "Klasik Edebiyat: Türk Kültürü İçindeki Yeri, Kaynakları, Oluşumu, Sanat ve Estetik Anlayışı", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Bşk. Yay., 2004, s. 210-303. Yukarıda adı geçen 'Divan Edebiyatı Estetiği' adlı kitabın bazı bölümlerinden oluşan bir makaledir.
6. A.Atilla Şentürk, "Klasik Şiir Estetiği", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, c. I, s. 349-391. Bu makalede günümüz insanının eski edebi metinlere bakışı, İslam dininin şiiri değerlendirmesi, Divan şiirine konu olan 'aşk'ın mahiyeti, Allah ve Peygamber aşkının şiire konu oluşturmasının yanı sıra, şairin hüviyeti ve şiirin mahiyeti üzerinde durulmuştur. Ayrıca Melamet meşrebinin şiirde benimsenmesi ve etkileri ele alınmıştır.
7. Yusuf Çetindağ, "Divan Şiiri Estetiği, Mecaz-Hakikat İlişkisi ve Yorum", *Der-gah Dergisi*, Şubat 2001, C. XI, s.18-21. Çetindağ, makalesine Divan Edebiyatı'nın kendine has sanat anlayışından, sınırlı duygu dünyasından, sanatlı dilinden ve İslam dini ile tasavvufa dayalı düşünce örgüsünden bahsederek başlamıştır. Bütün bu özelliklerin kaynağını ise onun estetik yapısı ile tasavvuf sisteminde aramak gerektiğini vurgulamıştır. Makalede, 'Estetik Yapı' başlığı altında, öncelikle şiirdeki 'sev-

gili' örnek verilerek genel imaj dünyası üzerinde durulmuştur ve bu durumun belirlenmiş kaideler çerçevesinde nasıl algılanması gerektiği izah edilmiştir. Bir şairin yetişmesinde meşk usulünün yeri tayin edildikten sonra da bunun Divan Şiiri gelişim çizgisine etkileri anlatılmıştır. Ardından Divan Şiiri'nin 'tasavvuf' ile münasebeti üzerinde durularak, konu örneklerle zenginleştirilmiştir.

8. Saim Yılmaz, *Nizami'nin Estetik Anlayışı: Ehtik-Estetik İlişkisi*, Erzurum: A.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Araştırma Serisi: 100, 2002.
Kitap Nizami hakkında genel bilgiler vererek başlamaktadır. Sanat ve sanatçı kavramlarının ele alınması, Nizami'nin sanat ve edebiyat anlayışı ve bu anlayışa Halk Edebiyatı'nın etkisi, 'estetik' ile ilgili mevzulardır.
9. Ş. Cem Tüysüz, "Nizami'nin Estetik Anlayışı: Etik-Estetik İlişkisi", *Türk Kültürü*, yıl 42, 2004, sy. 497-498, s. 754-762: Yukarıda adı geçen kitabın tanıtım makalesidir.
10. Fatma Sabiha Kutlar, "Cinselliğin Estetik Anlatımı (Hüsrev ü Şirin, Hüma ve Hümayun, Cemşid ü Hurşid)", *Kebikeç*, 2002, sy. 13, s. 89-109: Makale, Divan Şiiri'ndeki *aşk* ve *kadın* kavramlarının mahiyeti üzerine bir incelemeyle başlar. Bu konu beşerî aşka bağlanarak Divan Şiiri'ndeki 'çift kahramanlı mesneviler' konuya örnek gösterilir. Yazının bundan sonraki bölümleri, başlıkta bahsedilen kahramanların, evlenmeyle sonuçlanan aşk hikâyeleridir. Mesnevilerde cinsellik konusu da geleneğin koyduğu ve şair tarafından asla ihlal edilemeyen estetik prensipler içerisinde ele alınır. Makalenin *estetik* terimi ile ilişkisi sadece bu minval üzeredir.
11. Namık Açıkgöz, "Bir Toplumun Estetik Boyutu Olarak Divanlar Yayınlanırken", *Türkiye Günlüğü*, Kış 1990, sy. 13, s. 151-152: İlk örnekleri 1970'li yıllarda görülmeye başlayan seçme ve açıklamalı divan neşirlerinin gecikme sebepleri üzerinde duran kısa bir makaledir.
12. Lütfü Bayraktar, "Divan Şiiri'nde Sevgiliye Bağlı Estetik Motifler III", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1992, c. VII, sy. 2, s. 83-92.
13. Mustafa İsen, "Estetik Nesir", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, c. II, s. 81-91.
14. Christine Woodhead, "Estetik Nesir", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, c. II, s. 317-327.
15. Menderes Coşkun, "Estetik Nesir", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, c. II, s. 664-670.

Divan Edebiyatı'nın 'estetik'le ilişkisi, daha ziyade, belagat, mazmun, edebî sanatlar, Divan Edebiyatı'nın sanat anlayışı, şairlerin genel olarak şiiri ve diğer şairleri değerlendirmeleri gibi konular üzerinde şekillenmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, adı geçen alanlara da yer verilecektir. Yukarıda zikredilen

ilk dört yayın, tema olarak bu alanlara odaklanmış yegâne yayınlar olma özelliklerini taşımaktadır.

Bu makale için Divan Şiiri'nin 'İslâm Sanatları' içindeki yeri ve anlam dünyasına yönelik çalışmalardan da faydalanılmıştır. Bibliyografyaya dâhil edilmek üzere seçilen eserler, konu ile birinci derecede ilişkili olan yayınlardır.

Divan Şiiri ve İslam Sanatları İle İlgili Eserler⁴

Beşir Ayvazoğlu, "İlmü'l-Cemal", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2000, c. XXII, s.146-148.

Beşir Ayvazoğlu, *Tabiatın Maneviliği-Üsluplaştırmanın Metafizik Anlamı, Güller Kitabı: Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997, s. 81-86.

Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, İstanbul: Birlik Yay., 1982. [Eser, 1993 yılında Ötüken Neşriyat tarafından aynı isimle yeniden yayımlanmıştır.]

Beşir Ayvazoğlu, *Gelenğin Direnişi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997.

Beşir Ayvazoğlu, *İslam Estetiği ve İnsan*, İstanbul: Çağ Yay., 1989.

Louis Massignon, *İslam Sanatları'nın Felsefesi, Din ve Sanat*, Burhan Toprak (haz.), 1962.

Nasrullah Pürcevadi, *Can Esintisi: İslam'da Şiir Metafiziği*, çev. Hicabi Kırlangıç, İstanbul: İnsan Yay., 1998.

Ray Livingston, *Geleneksel Edebiyat Teorisi*, çev. Necat Özdemiroğlu, İstanbul: İnsan Yay., 1998.

Seyyid Hüseyin Nasr, *İslam Sanatı ve Maneviyatı*, çev. Ahmet Demirhan, İstanbul: İnsan Yay., 1992.

Titus Burckhardt, *Dini Sanat, İslam Sanat Felsefesine ve İlkelerine Bir Bakış, Hikmet ve Sanat*, (Makaleler), Gulamrıza Avani (haz.), çev. Mehmet Kanar, İstanbul: İnsan Yay., 1997, s. 191-196.

Vildan Serdaroğlu, "When Literature and Architecture Meet Architectural Images of the Lover in Sixteenth-Century Ottoman Poetry", *Muqarnas an Annual on the Visual Culture of the Islamic World*, c. XXIII, s. 273-287.

Divan şairi, kendi hareket sahası içinde 'en güzel'i en güzel biçimde ifade etmek zorundadır. Kusursuz güzel, dış dünyada bir benzeri olmayan idealize edilmiş bir varlıktır. Dolayısıyla bunu anlatmak ancak ve ancak bir üst dil olan şiirle mümkündür. Kısaca "“yerinde söylenilmiş doğru ve güzel sözü konu ve hedef edinen ilim dalı”⁵ diye tanımlayabileceğimiz belagat da şiirin muhteva ve biçim estetiğine dair kaideleri belirler.

4 Burada ve takip eden bölümlerde sunulan bütün bibliyografyalarda eserler, yazarların isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

5 M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, İstanbul: Bilimevi Yay., 2000, s. 17.

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arapça'nın ilim dili olması, Arap dilinde yapılan belagat çalışmalarını ön plana çıkarmıştır. Zemaḥşerî ve Teftazanî gibi Türk ilim adamları da Arap belagatine yönelik eser vermişlerdir. Bu konuda Türkçe yazıldığı bilinen ilk kitap, Ahmet el-Bardahî'nin *Kitabü Camii envai'l-edebi'l-Fârisî* adlı eserinin "fi's-Sanayii'l-edebiyeye mine'l-aruz ve't-ta'miye" başlıklı bölümüdür. XVI. yüzyıldan itibaren telif ve tercüme eserler verilmeye başlanmıştır. Muslihiddin Mustafa Sururî'nin *Bahrü'l-maarif*i, Muîdî'nin *Miftahü't-teşbîh*i, Müstakimzade Süleyman Saadettin Efendi'nin *Istilahatü'ş-ş-riyye*'si, Altıparmak Mehmet Efendi'nin *Telhis tercümesi*, İsmail Hakkı Ankaravî'nin *Miftahu'l-belâga ve misbahu'l-fesâha*'sı ve Taşköprülüzade Ahmet Efendi'nin *Miftahu'l-ulum*'u gibi eserler bu konuya örnek teşkil etmektedir. Osmanlı medreselerinde ise belagat bahsini ihtiva eden kitaplar Arapça asıllarından okutulmaktaydı. Sekkâkî'nin *Miftahu'l-ulum*'u, Kazvini'nin *Telhisü'l-miftah*'ı ve Teftazanî'nin *el-Mutavvel*'i bunlar arasındadır.⁶

Tanzimat dönemindeki yenileşme hareketi, belagat çalışmalarına da yansımıştır. Bu dönemde yazılan eserler, klasik belagat metinleri ile Batı retorliğini uzlaştırmaya yöneliktir.

Makalede, belagat çalışmaları bir bütün olarak düşünülmüş, Türk Edebiyatı'nda, hem Osmanlı döneminde, hem Tanzimat döneminde hem de Cumhuriyet devrinde yapılan araştırmalar bibliyografyaya dahil edilmiştir. Buna mukabil vezin, kafiye, nazım şekilleri, edebî sanatlar, aruz, seci, ahenk unsurları ve şiirin ses yapısına yönelik yapılmış müstakil çalışmalar, makale formatını aşmamak için hariç tutulmuştur.

Belagat Çalışmaları İle İlgili Eserler

Abdurrahman Süreyya, *Mizanü'l-belâga*, İstanbul, H.1303.

Abdurrahman Süreyya, *Sefîne-i belâgat*, İstanbul, H.1305.

Abdülkadir Summak, "Miftahü'l-Belaga ve Misbahü'l-Fesaha: Transkripsiyonlu Metin", Yüksek Lisans Tezi, Urfa: Harran Üniversitesi, 1999, Danş: Yrd. Doç. Dr. Muhsin Kalkışım.

Ahmed Hamdi, *Belagat-i Lisan-i Osmanî*, İstanbul, H.1293.

Ahmet Cevdet Paşa, *Belagat-i Osmaniye*, İstanbul, H.1298; İstanbul, H.1299, (2. bs., İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yay. 1987 [farklı bir baskı: Turgut Karabey ve Mehmet Atalay (haz.), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 1999 ve Ankara: Akçağ, 2000].

Ahmet Mermer, "Belagat Çerçevesinde Metin İnceleme", *Edebiyat Problemleri Sempozyumu*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 23-25 Eylül 2003.

Ali Ekrem, *Darü'l-Fünun'da Edebiyat Dersleri*, İstanbul, H.1330-1331, (Öğretim yılı ders notları).

⁶ Kazım Yetiş, "Belagat", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1992, c. V, s. 384-385.

- Ali Ekrem, *Lisan-ı Edebiyyat*, İstanbul, H.1330, (Ders notları).
- Ali Ekrem, *Nazariyyat-ı Edebiyye Dersleri Mesalik-i Edebiyye*, İstanbul, H.1333-1334, (Öğretim yılı ders notları).
- Ali Ekrem, *Nazariyyat-ı Edebiyye Dersleri Nesir Kısmı*, İstanbul, H.1332-1333, (Öğretim yılı ders notları).
- Ali Ekrem, *Nazariyyat-ı Edebiyye Dersleri*, İstanbul, H.1331-1332, (Öğretim yılı ders notları).
- Ali Nazif, *Zinetü'l-kelam*, İstanbul, H.1306.
- Ali Nazima, *Muhtıra-i Belagat*, İstanbul, H.1308.
- Ali Nihad Tarlan, *Edebi Sanatlara Dair*, İstanbul, H.1330.
- Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: TDK. Yay., 1983.
- Diyarbakırlı Said Paşa, *Mizanü'l-edeb*, İstanbul, H.1305.
- Fatih Köksal, "Belagat Kitaplarında İki Sanat: Tecahül-i Arif ve İstifham", *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları*, Akçağ Kitabevi, Ankara: 2005, s. 195-211
- Fatih Ülken, "Şeyh İsmail Ankaravi'nin Miftahü'l-Belaga ve Misbahü'l-Fesaha'sı", Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 1990, Danş: Prof. Dr. Tunca Kortantamer.
- Ferit Kam, *Asar-ı Edebiyye Tedkikatı Dersleri*, İstanbul, H.1331-1332, (Öğretim yılı ders notları) [farklı nüshalar: Ali Yıldırım (haz.), Elazığ: 1998; *Divan Şiiri'nin Dünyası'na Giriş: Asar-ı Edebiyye Tedkikatı*, Halil Çeltik (sad.), Ankara: MEB Yay., 2003].
- Fuad Köprülü, Şehabeddin Süleyman, *Malumat-ı Edebiyye*, 2 cilt, İstanbul, H.1330.
- Hacı İbrahim Efendi, *Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul, H.1305.
- Harun Tolasa, "XVIII. Yüzyılda Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü -Müstakimzade'nin Istılahatü'ş-Şi'riyyesi-", *Ege Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1982, sy. 1, s. 221-229.
- Harun Tolasa, "XVIII. Yüzyılda Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü -Müstakimzade'nin Istılahatü'ş-Şi'riyyesi II-", *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1986, c. XXIV-XXV, s. 363-380.
- Hikmet Akdemir, *Belagat Terimleri Ansiklopedisi*, İzmir, 1999.
- İbnü'l-Kamil Mehmet Abdurrahman, *Tertib-i Cedid Belagat-ı Osmaniye*, İstanbul, H.1309.
- İbradalı Mehmet Şükrü, *İlm-i Belagat*, İstanbul, H.1318.
- İbrahim Necmi [Dilmen], *Tarih-i Edebiyat Dersleri*, İstanbul, H.1338.
- İsmail Ankaravi, *Miftahu'l-Belaga ve Misbahu'l-Fasahe*, İstanbul, H.1284.
- İsmail Erünsal, "Divan Şiirinde Kullanılan Teşbihlere Dair Bilinmeyen Bir Eser: Mu'idi'nin Miftahu't-Teşbih'i", *Türk Dili Dergisi*, 1984, c. XLVIII, sy. 392-393, s. 360-365.
- İsmail Güleç, "Bahrü'l-Ma'arif'te Geçen Edebiyat Terimleri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 1997, Dan.: Atilla Şentürk.
- İsmail Habib Sevik, *Edebiyat Bilgiler*, İstanbul, 1942.
- İsmail Hakkı, *Esrar-ı Belagat*, Konstantiniyye: Ebuzziya Matbaası, H.1317.

- Kaya Bilgegil, *Cehennem Meyvesi*, İstanbul, 1944.
- Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri I: Belagat*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989 [ilk defa: Ankara, 1980].
- Kazım Yetiş, "Belagat", "Türk Edebiyatı" maddesi içinde, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1992, c. V, s. 384-387.
- Kazım Yetiş, *Edebiyat Nazariyesi Sahasında Batı'ya Açılan İlk Kitap: Mebani'l-İnşa, Mehmet Kaplan'a Armağan*, İstanbul: Dergâh Yay., 1984, s.306-316.
- Kazım Yetiş, "Şiir ve Retorik", *Hece Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı*, 2001, Yıl: 5, sy. 53-54-55, s. 244-268.
- Kazım Yetiş, "Tanzimat Sonrası Belagat ve Rhetorique Kitaplarımıza Fransız Rhetorique Kitaplarının Tesirleri", *TDA*, 1988, sy. 56, s. 93-99.
- Kazım Yetiş, "Tanzimat Sonrasında Kullanılan Bazı Yeni Edebi İstilahlar", *TDA*, 1988, sy. 52, s. 197-202.
- Kazım Yetiş, "Yenileşme Devri Türk Edebiyatı'nda Milli Rhetorique Meselesi", *TDAY Belleten*, 1985, s. 199-210.
- Kazım Yetiş, "Talim-i Edebiyat'ın Rhetorique ve Edebiyat Nazariyatı Sahasında Getirdiği Yenilikler", Doktora Tezi, Türkiye^t Araştırmaları Enstitüsü, 1981.
- Kazım Yetiş, *Belagattan Retoriğe*, İstanbul: Kitabevi, 2006.
- Kazım Yetiş, "Belagatten Retoriğe Teori Arayışları", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, c. III, s. 273-287.
- Kemal Eraslan, "Eski Bir Belagat Kitabı", *1. Milli Türkoloji Kongresi*, İstanbul, 6-9 Şubat 1978, Bildiriler, İstanbul, 1980.
- L. Sabri Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Varlık Yay., 1980.
- Mahmut Şevket Ustaosmanoğlu, Halil İbrahim Şahin, *Telhis Tercümesi (Kur'an'daki Edebiyat)*, İstanbul: Hanifiyye Kitabevi, 2000.
- M. İzzet, *Def'u'l-mesalib fi-adabi's-şair ve'l-katib*, İstanbul, H.1325.
- M. A. Yekta Saraç, "İstilahat-ı Edebiye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2000, c. XIX, s. 206-207.
- M. A. Yekta Saraç, "Osmanlı Döneminde Belagat Çalışmaları", *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları: Kaf Dağının Ötesine Varmak, Günay Kut Armağanı III*, 2004, sy. 1, s. 311-344.
- M. A. Yekta Saraç, "Salahaddin-i Uşşaki'nin Belagat İle İlgili Eseri ve Bu Eserdeki Edebi Terimler", *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2004, sy. 31, s. 281-318.
- M. A. Yekta Saraç, "Türk Edebiyatında Belagat İle İlgili Yazılan İlk Türkçe Eserlerin Değerlendirilmesi", *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, (12-13 Nisan 2001)*, *Bildiriler*, Mustafa Argunşah, İsmail Görkem, Hülya Argunşah ve Atabey Kılıç (haz.), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 2001, c. I, s. 641-650.
- M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, Bilimevi, İstanbul, 2000; 2. bs.: İstanbul: Gökkubbe, 2006.
- M. A. Yekta Saraç, "Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 2006, c. I, s. 334-349.

- Mehmet Akif, *Kavaid-i Edebiyye*, İstanbul, H.1329, (Öğretim yılı ders notları).
- Mehmet Arslan, "Onsekizinci Yüzyılda Yazılmış Bir Nazariyat Risalesi: Risale-i Istılahat-ı Edebiye", *Kızılırmak*, Ekim 1992, sy. 10, s. 25-28.
- Mehmet Arslan ve Hakkı Aksoyak, 'Senedü'ş-Şuara', Haşmet Külliyyatı, Sivas: Dilek Matbaası, 1994, s. 47-48.
- Mustafa Aslan, "Haşmet Külliyyatının Değerlendirilmesi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1997, sy. 7, s. 331-366.
- Müjgan Cunbur, "Haşmet Külliyyatı", *Bilge*, Temmuz 1994, sy. 1, s. 17-18.
- Mehmet Celal, *Osmanlı Edebiyatı Numuneleri*, İstanbul, H.1312.
- Mehmet Mihri, *Teshilü'l-aruz ve'l-kavafi ve'l-bedayi*, İstanbul, H.1289.
- Mehmet Nüzhet, *Muğni'l-Küttab*, İstanbul, H.1286.
- Mehmet Rifat, *Mecamiu'l-edeb*, İstanbul, H.1308.
- Menemenlizade Mehmet Tahir, *Osmanlı Edebiyatı*, İstanbul, H.1310.
- Meserret Diriöz, "Edebiyat Bilgi ve Teorileri I, Belagat", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Bahar 2002, sy. 11, s. 255-261.
- Mevlana İsamüddin, *Mizanü'l-Edeb*, çev. Mehmed Tahir Selam, İstanbul, H.1257.
- Mihalici Mustafa Efendi, *Zübdedü'l-beyan*, İstanbul, H.1297.
- Mithat Cemal, *Edebiyat Dersleri*, İstanbul, H.1326.
- Mithat Cemal, *Hitabet Dersleri*, İstanbul, H.1330.
- Muallim Naci, *Edebiyat Terimleri: Istılahat-ı Edebiye*, M. A. Yekta Saraç (haz.), İstanbul: Risale Yay., 1996 [ilk defa: İstanbul H.1307, 1307, 1314; farklı bir baskı: Alemdar Yalçın ve Abdülkadir Hayber (haz.), Ankara: Akabe Yay.].
- Muhyiddin, *Yeni Edebiyat*, İstanbul, H.1330.
- Mustafa Sururi, *Bahri'l-Maarif*, İÜ Ktb.,TY, no: 1857, H.956/1549.
- Mustafa Uysal, Yunus Uyduran ve M. Ali Bilir, "Belagata Dair Eserlerin İndeksi", Bitirme Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Bölümü Arapça Bilim Dalı, 1988, Dan.: Ahmet Bulut.
- Nihad Sami Banarlı, *Edebi Bilgiler*, İstanbul, 1942.
- Recaizade Mahmut Ekrem, *Ta'lim-i Edebiyat*, İstanbul, H.1299.
- Rene Wellek ve Austin Varren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Doç. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel, İzmir: Akademi Kitabevi, 1993.
- Reşid, *Nazariyyat-ı Edebiyye I-II*, İstanbul, H.1328.
- Rıdvan Canım, "Ahmet Cevdet Paşa ve Belagat-i Osmaniye", *Kitap Dergisi*, 1995, sy. 73, s. 37-41; Ölümünün 100. Yıldönümü Münasebetiyle Ahmet Cevdet Paşa Sempozyumu Bildirisi, 27-28 Ekim 1995.
- Ruşçuklu M. Hayri, *Belagat*, İstanbul, H.1308.
- Said Nursi, *Muhakemat*, H.1327.
- Selim Sabit, *Mi'yarü'l-kelam*, İstanbul, H.1287.
- Süleyman Çaldak, "Belagat", *Felsefe Ansiklopedisi*, Ahmet Cevizci (haz.), İstanbul: Etik Yay., 2004, c. II, s. 245-252.
- Süleyman Fehmi, *Edebiyat*, İstanbul, H.1325.
- Süleyman Paşa, *Mebani'l-inşa I-II*, İstanbul, H.1288-1289.

- Şahin Baranoğlu, "Abdurrahman Süreyya: Mizanü'l-Belaga", Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, 2000, Dan.: Prof. Dr. Günay Karaağaç.
- Şehabettin Süleyman, *San'at-ı Tahrir ve Edebiyyat*, İstanbul, H.1329.
- Tahir Üzgör, "Klasik Şiirimizin Anlaşılabilmesi ve Miftahü'l-Ebrar", *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları: Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı II*, 1995, sy. 19, s. 249-298.
- Tahirü'l-Mevlevi, *Edebiyat Lüğati*, Kemal Edip Kürkçüoğlu (haz.), İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994 [ilk defa, İstanbul, 1936].
- Tahirü'l-Mevlevi, *Tedrisat-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkal-i Nazım*, İstanbul, H.1329.
- Taşköprülüzade Ahmet Efendi, *Mevzuatu'l-ulum*, 2 cilt, İstanbul, 1313.
- Yakub Şafak, "Sururi'nin Bahrü'l-Ma'arif'i ve Bu Eserdeki Teşbih ve Mecaz Unsurları", *Sakarya Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1999, sy. 6, s. 321-329.
- Yakub Şafak, "Bahrü'l-Ma'arif Müellifi Sururi'nin Şiir ve Şairlikle İlgili Görüşleri", *Yedi İklim*, Temmuz 1994, sy. 52, s. 17-21.

Divan Şiiri'nin Sanat Anlayışı ve Poetikası İle İlgili Eserler

Bu bölümde, Divan Şiiri'ne hâkim sanat anlayışı ve şiirin poetikasına yönelik çalışmaların yanı sıra Necip Fazıl Kısakürek, Asaf Halet Çelebi ve Orhan Okay gibi, genel anlamda poetika konusu üzerinde incelemelerde bulunmuş ilim adamlarının eserlerine de -Divan Şiiri'ne göndermeler ihtiva ettiği için- yer verilmiştir.

- Abdülbaki Gölpınarlı, *Divan Edebiyatı Beyanındadır*, İstanbul: Marmara Kitabevi, 1945.
- Adnan Karaismailoğlu, *Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ, 2001.
- Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler: Bakî'de Tasannu", *Felsefe ve İctima'iyat Mecmu'ası*, Kanun-ı Evvel 1927, Sene 1, no: 6, s. 424-433.
- Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler: Fuzulî'de Tasannu", *Felsefe ve İctima'iyat Mecmu'ası*, Mayıs 1927, Sene 1, no: 1, s. 36-46.
- Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler: Fuzulî'de Tasannu", *Felsefe ve İctima'iyat Mecmu'ası*, Haziran 1927, Sene 1, no: 2, s. 126-130.
- Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler: Fuzulî'de Tasannu", *Felsefe ve İctima'iyat Mecmu'ası*, Temmuz 1927, Sene 1, no: 3, s. 195-201.
- Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler: Fuzulî'de Tasannu", *Felsefe ve İctima'iyat Mecmu'ası*, Ağustos 1927, Sene 1, no: 4 s. 282-289.
- Agah Sırrı Levend, *Sanat ve Güzellik Telakkisi: Sanat ve Tasannu-Edebi Sanatlar- Güzellik, Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984, s. 475-508.
- Agah Sırrı Levend, *Klasik Edebiyatta Sanat, Ümmet Çağı Türk Edebiyatı*, Ankara: TTK Yay., 1962.
- Ahmet Arı, "Şeyh Galib'in Poetikası", *Osmanlı Araştırmaları XXVI, Prof. Dr. Mehmet Cavuşoğlu Armağanı II*, İstanbul, 2005, s. 51-71.
- Ahmet Hamdi Tanpınar, *Eski Şiir, Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kal-

paklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 78-79 [ilk defa: *Oluş Dergisi*, Nisan 1939, sy. 18, s. 278].

Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIXuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1988.

Ali Fuat Bilkan, "Benzer ki bir şikayeti var rüzgardan: Baki'nin gazellerini -yeniden okuma- denemesi", *Dergâh 11*, Mayıs 2000, sy. 123, s. 1 ve 8-11 [aynı zamanda: *Osmanlı Şiirine Modern Yaklaşımlar*, İstanbul: L&M Yay., 2006, s. 23-42].

Ali Galip Yener, "Gazel, Anlam ve Gelenek", *Virgöl*, Eylül 2000, sy. 33, s. 48-51.

Ali Nihat Tarlan, "Divan Edebiyatında Sanat Telakkisi", *Edebiyat Meseleleri*, İstanbul, 1981, s. 41-50. Aynı yazı, *Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler*, Ankara: AKM Yay. 1990, sy. 45, s. 70-80; *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 104-109. İlk defa: *Üniversite Konferansları 1945-1946*, İstanbul: Kenan Matbaası, 1946, s. 86-96.

Ali Nihat Tarlan, "Sanat Bakımından Edebiyatımızın Dahili Tekamülü", *Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler*, Ankara: AKM Yay., 1990, sy. 45, s. 55-69. İlk defa, *C.H.P. Konferansları*, Ankara, 1939, s. 21-36.

Asaf Halet Çelebi, "Benim Gözümde Şiir Davası: Saf Şiir, Şiirde Vuzuh, Şiirde Şekil, Mücerred Şiir, Şiirde Ruh Anı, Şiirlerimde Mistisizm Temayülü", *Bütün Yazıları*, Hakan Sazyek (haz.), İstanbul: YKY, 1998, s. 145-175. İlk defa, *Benim Gözümde Şiir Davası*, 1. "Saf Şiir", *İstanbul*, Temmuz 1954, sy. 9, s. 15-16; 2. "Şiirde Vuzuh", *İstanbul*, Ağustos 1954, sy. 10, s. 18-19; 3. "Şiirde Şekil", *İstanbul*, Eylül 1954, sy. 11, s. 20-22; 4. "Mücerred Şiir", *İstanbul*, Ekim 1954, sy. 12, s. 19-20; 5. "Şiirde Ruh Anı", *İstanbul*, Kasım 1954, sy. 13, s. 25-27; 6. "Şiirlerimde Mistisizm Temayülü", *İstanbul*, Aralık 1954, sy. 14, s. 24-25.

Cem Dilçin, "Türk Kültürü Kaynağı Olarak Divan Şiiri", *Türk Dili*, 1999, sy. 571, s. 618-626.

Cemal Kurnaz, "Bütün Şairler Büyük Tek Bir Şiiri Oluşturmak İçin Faaliyet Göstermişlerdir", *İlmi Araştırmalar*, İstanbul, 2000, sy. 10, s. 165-168.

Dora D'istria, *Osmanlılarda Şiir*, çev. Semay Taneri, İstanbul: Havas Yay., 1982.

Dursun Ali Tökel, "Şiirin Korkusu, Şiirin Kurgusu: Divan Şiirinde Kurgu ve Anlam", *Hece Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı*, 2001, Yıl: 5, sy. 53-54-55, s. 305-321.

Dursun Ali Tökel, "Divan Şiiri'nin Kıyılarında Dolaşan Yabancı", *Dergâh*, Mart 1999, sy. 109, s. 14-16.

E. J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*, Ali Çavuşoğlu (haz.), Ankara: Akçağ Yay., 1999.

Elizbar Javlidze, *Ortaçağ Türk Şiiri Çalışmalarının Metodu ve Tipolojisi Üzerine, Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 179-186.

Erdoğan Erbay, *Eskiler ve Yeniler: Tanzimat ve Servet-i Fünun Neslinin Divan Edebiyatı'na Bakış*, Erzurum: Akademik Araştırmalar, 1997.

Erdoğan Erbay, "Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemi Edebiyatçılarının Nef'i Hakkındaki Değerlendirmeleri", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Güz 1996, sy. 2, s. 58-66.

Erdoğan Erbay, "Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatı'nda Divan Şiiri'ne Dair Münaka-

- şalar ve Bu Münakaşaların Neticeleri”, *Yeni Türkiye: Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I*, Ocak-Şubat 2002, sy. 43, s. 502-509.
- Filiz Kılıç, Muhsin Macit, “Divan Edebiyatı’nda Poetika Denemeleri: Tezkire Önsözleri”, *Yedi İklim*, 1992, sy. 3, s. 28-33.
- Günay Kut, “Bir Şairi Değerlendirmedeki Yöntem: Ortak Malzemenin Kullanılışı ve İfade Şekli”, *İlmi Araştırmalar*, 2000, sy. 10, s. 169-176.
- Halil İnalçık, “Fuzuli Hayatı ve Sanatı Üzerine Notlar”, *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları: Kaf Dağının Ötesine Varmak, Günay Kut Armağanı II*, 2003, s. 261-269.
- Hasibe Mazıoğlu, “Onsekizinci Asrın İlk Yarısına Kadar Divan Şiirinin Umumi Durumu”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 265-268.
- Hilmi Yavuz, “Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı’ Modernleşme, Oryantalizm ve İslam”, *Bo-yut*, 1998, s. 86-88.
- Kemal Bek, “Divan Şiirinde Eda ve Söylem: Divan Şairleri Birbirine Benzemez”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 335-348.
- Kemal Kahramanoğlu, *Divan Şiiri: Değişen Dünyada Kaybolmuş Paradigma*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2006.
- Mahmut Erol Kılıç, “Sufi Şiirinin Poetikası”, *Cogito*, 2004, sy. 38, s. 84-96.
- Mahmut Erol Kılıç, *Sufi ve Şiir: Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*, İstanbul: İnsan Yay., 2004.
- Mehmet Çavuşoğlu, “XVI. Yüzyılda Divan Edebiyatı: Divan Edebiyatı’nda Şiir Kavramı”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 208-217.
- Mehmet Çavuşoğlu, “Divan Şiiri”, *Türk Dili*, Türk Şiiri Özel Sayısı II, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, sy. 415-417, s. 1-16.
- Mehmet Kahraman, *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*, İstanbul: Beyan Yay., 1996.
- Muhammet Nur Doğan, “Fuzuli’nin Poetikası”, *Fuzuli Kitabı, 500. Yılında Fuzuli Sempozyumu Bildirileri*, Beşir Ayvazoğlu (haz.), İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Bşk. Yay., 1996, s. 81-107. Aynı yazı, *İlmi Araştırmalar*, sy. 2, 1996, s. 47-72.
- Muhammet Nur Doğan, “Osmanlı Şiiri’nin Poetikası”, *Osmanlı Dünyasında Şiir Uluslar Arası Sempozyumu*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yay., 19-22 Kasım 1999.
- Muhammet Nur Doğan, “Poetikadan Ontolojiye: Fuzuli’de Ruh-Söz Özdeşliği”, *Hece Dergisi*, Mayıs 2004, Yıl: 8, sy. 89, s. 124-130.
- Muhammet Nur Doğan, *Fuzuli’nin Poetikası*, İstanbul: Kitabevi, 1997.
- Mustafa Miyasoğlu, “Divan Şairinin Dünyası”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 291-294.
- Necip Fazıl Kısakürek, “Poetika” *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yay., 1992, s. 471-499.
- Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, İstanbul: Hece Yay., 2004. İlk defa, *Şiir Sanatı Dersleri -Cumhuriyet Devri Poetikası-*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., 1987.
- Selim Kuru, “Divan Şiiri’nin Kıyılarında”, *Virgül*, Ocak 1999, sy. 15, s. 7-10.
- Tahir Üzgör, “Osmanlı Şiirini Anlamak”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi I*, İstanbul, 1999, s. 119-126.

- Tuba İşınsu İsen, "Divan Şiiri'ne Yeni Bir Bakış: Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı", *Kanat*, Güz 2000, sy. 4, s. 8.
- Tunca Kortantamer, "Gazelin Anlam-Yapı İlişkinde Bazı Metaforların İşlevi", *Eski Türk Edebiyatı: Makaleler*, Şerife Yağcı ve Fatih Ülken (haz.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2004, s. 70-78; *Bir Edebiyat Türü Olarak Gazel Sempozyumu: The Ghazal as a Genre of World Literature: The Ottoman Ghazal in its Historical Context*, 16-18 Mayıs 1999, Orient Institut, Goethe Institute, IRCICA, İstanbul (Bildiri).
- Victoria Holbrook, *The Unreadable Shores of Love*, Austin: University of Texas Press, 1994; *Aşkın Okunmaz Kıyıları: Türk Modernitesi ve Mistik Romans*, çev. Erol Köroğlu ve Engin Kılıç, İstanbul: İletişim, 1998.
- Walter G. Andrews, *An Introduction to Ottoman Poetry*, Studies in Middle Eastern Literatures, No: Seven, 1976.
- Walter G. Andrews, "Batı'da Osmanlı Şiirini Okumak: Yeniden-Yapılandırma, Yeniden-Yapılandırma-Sonrası ve Oryantalizm Siyaseti", *Kitaplık*, Güz 1999, sy. 38, s. 104-120.
- Walter G. Andrews, *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı: Osmanlı Gazelinde Anlam ve Gelecek*, çev. Tansel Güney, İstanbul: İletişim Yay., 2000 [İngilizcesi, *Poetry's Voice, Society's Song: Ottoman Lyric Poetry*, Seattle: University of Washington Press, 1985].
- Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 1990.
- Yavuz Bayram, "XVI. yüzyıl Divan Şiiri'nde Poetika", Yüksek Lisans Tezi, Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi, 1995, Dnş.: Yrd. Doç. Dr. Ali Osman Coşkun.
- Ziya Avşar, "Divan Şiirinin Poetik Verilerine Yeni Bir Yaklaşım Denemesi", *Hece Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı, 2001, Yıl: 5, sy. 53-54-55, s. 323-330.

Divan şairleri, şiire ve şairliğe yönelik değerlendirmelerini, yazdıkları divanların dibace(önsöz)lerinde belirtmişlerdir. Bu dibacelerde şairin asıl maksadı, kendi şiirini ve şairliğini tanıtmasıdır. Böylece hem bizzat şairin hem de onun çağının şiir, şair, sanat ve edebiyat anlayışı bütün yönleriyle ortaya çıkarılacaktır.⁷ Mesela Hayalî Bey kendi şiirini "suzinak ve pür-suz" olarak nitelendirir:

Ey Hayalî çün ocağısın muhabbet narının
Tarz-ı Hüsrev'den kalamun suzinak olmak gerek
Padişah-ı mülk-i ma'nidür Hayali derdi ger
Şi'r-i pür-suzum göreydi Hüsrev'i şirin sühan⁸

Ahmet Paşa ise şiir kavramını 'fen' yani bir ilim olarak görür:

Ahmed bu fenn-i şî're şüru' itmeden murad
Vird-i dua-yı devlet-i Şah-ı cihan imiş⁹

7 Harun Tolasa; "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 1982, sy. 1, s. 17.

8 Cemal Kurnaz, *Hayali Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul: MEB Yay., 1996, s. 35.

9 Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara: Akçağ Yay., 2001, s. 21.

Bu önsözlerin yanında şair tezkireleri de şiir ve şair hakkında -olumlu ya da olumsuz- değerlendirmeler yapmıştır. Özellikle XVI. yüzyılda yazılanlar, bu açıdan mühim bilgiler ihtiva etmektedir.

Makalede hem bu dibace ve tezkirelere hem de konu üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Şairlerin Şiir Anlayışları ve Diğer Şairleri Değerlendirmeleri İle İlgili Eserler

Ali Nihad Tarlan (haz.), Fuzuli, "Farsça Divan'ın Önsözü", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 9-12.

Ata Terzibaş, "Faizi'nin Şiir Anlayışı", *Kardaşlık, Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Temmuz-Eylül 2003, sy. 19, s. 14-15.

Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, "Şiir ve Şair Hakkında Eserler", *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yay., 2004.

Cemal Kurnaz, *Hayali Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul: MEB Yay., 1996, s. 34-41.

Fatih Köksal, "Türkçe Şuara Tezkireleri Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yay., 2005, s. 243 – 263.

Filiz Kılıç, *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Ankara: Akçağ Yay., 1998.

Filiz Kılıç, "Meşairü'ş-Şu'ara: İnceleme-Tenkitli Metin", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1995, Danış: Prof. Dr. Mustafa İsen.

Gencay Zavotçu, "Divan Şiiri, Şairi ve Dünyası", *E Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi*, Haziran 2002, sy. 39, s. 44-47.

Günay Kut, "Heşt Bihişt, Sehi Beğ Tezkiresi: İnceleme-Tenkitli Metin", Doçentlik Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 1982.

Harun Tolasa, "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi I*, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi. Yay., 1982, s. 15-46.

Harun Tolasa, "Klasik Edebiyatımızda Divan Önsöz(Dibace)leri; Lami'i Divanı Önsözü ve (buna göre) Divan Şiiri Sanat Görüşü", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 229-244. İlk defa, *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 1979, sy. 3, s. 1-10.

Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara: Akçağ Yay., 2001, s. 21-24.

Harun Tolasa, *Sehi, Latifi, Aşık Çelebi Tezkirelerine Göre XVI. Yüzyılda Edebiyat ve Eleştiri*, Ankara: Akçağ Yay., 2002.

Hüseyin Ayan, "Latifi'ye Göre Şiir ve Şair", *AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Prof. Haluk İpekten'in Anısına*, 1993, sy. 1, s. 15-21.

Mahmut Kaplan, "Sebk-i Hindi Şairlerinden Fehim, İsmeti, Na'ili ve Neşati'nin, Divanlarına Göre Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri", *Hece, Türk Şiiri Özel Sayısı*, 2001, Yıl: 5, sy. 53-54-55, s. 272-281.

Mehmet Çavuşoğlu, *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul: Kitabevi, 2001, s. 29-36.

Menderes Coşkun, "Mesnevilerde Klasik Şairlerle İlgili Değerlendirmeler", *Journal of Turkish Studies: Türklük Bilgisi Araştırmaları: Kaf Dağının Ötesine Varmak, Günay Kut Armağanı*, 2003, I, s. 313-368.

- Menderes Coşkun, "Türk Divan Şairlerinin Birbirlerini Değerlendirme Tarzları", *Osmanlı Araştırmaları*, 2005, c. XVI, s. 163-174.
- Mine Mengi, "Divan Şairinin Dilindeki Edebiyat Terimleri", *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yay., 2000, s. 13-21.
- Muhammet Nur Doğan (haz.), Fuzuli, "Türkçe Divan'ın Mukaddimesi", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 13-16.
- Mustafa İsen, "Tezkireler Sadece Biyografi Kaynakları Değil Aynı Zamanda Eleştiri Tarihimizin de Kaynaklarıdır", *İlmi Araştırmalar*, 2000, sy.10, s. 157-160.
- Mustafa İsen, *Sehi Tezkiresi: Heşt Behişt*, Ankara: Akçağ Yay., 1998.
- Mustafa İsen (haz.), Latifi, "Tezkire-i Şuara'nın Önsözünden", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999, s. 1-5.
- Mustafa İsen, *Latifi Tezkiresi*, Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- Mustafa İsen, *Künhü'ül-Ahbar'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Akçağ Yay., 1994.
- Mustafa Tatçı, "Şair Vasfı'nın Şiirle İlgili Düşünceleri", *Edebiyattan İçeri: Dini Tasavvufi Türk Edebiyatı Üzerine Yazılar*, Ankara: Akçağ Yay., 1997, s. 387-398; ilk defa, *Milli Kültür Dergisi*, 1987, sy. 56, s. 34-37.
- Necati Sungur, "Divan Şairlerinin Birbirlerine Yönelik Tenkitlerinin İlk Örneklerinden Biri: Cafer Çelebi'nin Şeyhi ve Ahmet Paşa'yı Tenkidi", *Bilgi*, Bahar 2001, sy. 17, s. 71-75.
- Nejat Sefercioğlu, *Nev'i Divan'ının Tahlili*, Ankara: Akçağ Yay., 2001, s. 4-7.
- Rıdvan Canım, "Latifi: Tezkiretü'ş-Şuara ve Tabsiratü'n-Nuzema, İnceleme-Metin", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1991, Danış: Prof. Dr. Haluk İpekten.
- Semra Tunç, "Muhibbi Divan'ında Şiir ve Şair İle İlgili Değerlendirmeler", *Sakarya Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2000, sy. 7, s. 265-284.
- Tahir Üzgör, *Türkçe Divan Dibaceleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990.
- Walter G. Andrews, "Osmanlı Şair Biyografileri (Tezkireler) ve Osmanlı Edebiyat Eleştirisi", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 2006, c. II, s. 117-121.
- Yusuf Çetindağ, "Mecalisü'n-Nefais'te Şiir ve Şair Eleştirisi", *Türk Kültürü İncelemeleleri Dergisi*, Güz 2003, sy. 9, s. 79-114.
- Yusuf Çetindağ, "Eleştiri Terimleri Açısından Herat Mektebi Tezkirelerinin Anadolu Tezkirelerine Tesiri", *Bilgi*, Yaz 2002, sy. 22, s. 109-132.
- Yusuf Çetindağ, "Şiir Eleştirisi Açısından Devletşah Tezkiresi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Ağustos 2002, sy. 14, s. 187-201.
- Ziya Avşar, "Meşairü'ş-Şuara Mukaddimesine Göre Aşık Çelebi'nin Şiir Görüşü", Van: *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1993, c. IV, sy. 4.

Divan Edebiyatı ve 'estetik' bahsi içine dâhil edilen son başlık 'mazmun'dur. Bu edebiyata istiare yoluyla "mazmunlar edebiyatı" da denmiştir. Bundan dolayı makalede konu ile ilgili çalışmalara da yer verilmiştir.

Mazmun İle İlgili Eserler

- Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Cemal Kurnaz (haz.), Ankara: TDV, 1992. Diğer basımlar, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1993; 3. bs., Ankara: Akçağ Yay., 2000; 4. bs., Ankara: Akçağ Yay., 2000; Ankara: MEB, 1996; İstanbul: MEB, 2004.
- Ali Birinci ve A. Karaca, "Cemal Kurnaz İle Bir Konuşma: Elli Yıl Gecikmeyle Gün Işığında Çıkabilen Bir Eser: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar", *Yedi İklim*, Temmuz 1993, sy. 40, s. 126.
- Ali Fuat Bilkan, "Kırkıncı Odanın Anahtarı veya Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar", *Türk Edebiyatı*, Şubat 1993, sy. 232, s. 28.
- Haluk İpekten, "Divan Şiirinde Mazmunlar", *A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Prof. Haluk İpekten'in Anısına*, 1993, sy. 1, s. 9-13.
- Hilmi Yavuz, "Divan Şiiri, Simgesi Bir Şiir mi?", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 261-262 [*Yazın Üzerine*, İstanbul: Bağlam Yay., 1987, s. 84-87; *Yazın, Dil ve Sanat*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1996, (2. bs., 1999, s.121-124)].
- İskender Pala, "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar Üzerine", *Dergâh*, Şubat 1993, sy. 36, s. 10-11.
- İskender Pala, "Mazmun'un Mazmunu", *Dergâh*, Ocak 1993, sy. 35, s. 1 ve 10-11 [*Müstesna Güzeller*, İstanbul: İnsan Yay., 1995, s. 177-186; *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 399-402].
- İskender Pala, "Mazmun", *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 2006, c. I, s. 391-398.
- Kenan Erdoğan, "Mazmun Üzerine Yazılanlar ve Divan Şiirinde Bazı Mazmun ve Rezimlerin Niyazi-i Mısri'de Kullanılışı", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1997, Yıl: 1, sy. 1, s. 270-289.
- Kemal Kahramanoğlu, "Divan Şiiri'nde Mana ve Mazmun", *Divan Şiiri: Değişen Dünyada Kaybolmuş Paradigma*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2006, s. 101-109.
- Kerime Üstünova, "Fuzuli'nin Şiirlerinde Mazmunlar", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1992, sy. 2, s. 151-160.
- "Mazmun", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: Devirler-İsimler-Eserler-Terimler*, İstanbul: Dergâh Yay., 1986, c. VI.
- Mehmet Çavuşoğlu, "Bir Beyitin Çevresinde", *Divanlar Arasında*, Ankara: Akçağ Yay., 1998, s. 35-43 [*Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, Mehmet Kalpaklı (haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999, s. 204-207; ilk defa, Ankara: Umran Yay., 1981; 3. bs., İstanbul: Kitabevi, 2003].
- Mustafa Balci, "Divanlar Arasında Yeniden", *Bilig*, Güz 2000, sy. 26
- Mehmet Çavuşoğlu, "Mazmun", *Türk Dili*, 1984, c. IV, s. 199-200.
- Mine Mengi, "Divan Şiiri Dilindeki Mana, Mazmun Nükte Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yay., 2000, s. 30-44 [ilk defa, *Osmanlı Dünyasında Şiir Uluslar Arası Sempozyumu*, İstanbul, Kasım 1999].
- Mine Mengi, "Divan Şiiri ve Bıkr-i Mana", *Dergâh*, Eylül 1991, sy. 19, s. 10 [*Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yay., 2000, s. 22-29].

- Mine Mengi, "Mazmun Üzerine Düşünceler", *Dergâh*, Aralık 1992, sy. 34, s. 10-11 [*Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yay., 2000, s. 45-61].
- Mustafa İsen, "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı", *Polemik*, Kasım 1992, sy. 6, s. 4-5.
- Mustafa S. Kaçalın, "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar", *Yedi İklim*, Mart 1993, sy. 36, s. 85-86.
- Mustafa Tatçı, "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar", *Türkiye Kültür ve Sanat Bülteni*, Kasım 1992, sy. 31, s. 13-14.
- Necla Pekolcay, *İslami Türk Edebiyatı Tetkik Metotlarının Genel Esasları ve Mazmun Anahtarları*, İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 1999.
- Ömer Faruk Akün, "Geleneğin Belirlediği Estetik, Hazır Unsurlar ve Mazmun Estetiği", "Divan Edebiyatı" maddesi içinde, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1994, c. IX, s. 421-424.
- Ramazan Bardakçı, "Bir Şiir Mecmuası ve Divan Şiiri'nde Mazmun Kavramı", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002, Danş: Doç. Dr. Abdülkadir Gürer.
- Sadeddin Ekici, "Yunus Emre'nin Şiirlerinde Manevi Unsurlara Dayalı Mazmunlar", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1996, Danş: Doç. Dr. Necla Pekolcay.
- Şahin Uçar, *Varlığın Mana ve Mazmunu*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1995.
- Şener Demirel, "Mazmun Üzerine Bir Değerlendirme", *Bilig*, Bahar 2002, sy. 21, s. 117-142.
- Şerafettin Rami, *Enisü'l Uşşak: Klasik Doğu Edebiyatı'nda Sevgili İle İlgili Mazmunlar*, Turgut Karabey, Numan Külekçi ve Habib İdris (haz.), Ankara: Ecdad Yay., 1994.
- Turgut Karabey, "Karacaoğlan'da Sevgili Mazmunu", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1998, s. 241-249.
- Victoria Holbrook, "Mazmun mu Klişe Yoksa Devralınmış Mazmun Kavramı mı? Bir Anlayışın Romanı: Hüsn ü Aşk", *Şeyh Galib Kitabı*, Beşir Ayvazoğlu (haz.), İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1995, s. 131-141.

Değerlendirme

XX. yüzyılda Türkiye'ye giren *estetik* kavramıyla XIV. yüzyıldan itibaren varlık göstermeye başlayan Divan Edebiyatı'nı değerlendirmek ya da yorumlamak, yapılan çalışmalarda metodolojik problemleri beraberinde getirmiştir.

Herhangi bir sanat alanına estetik disiplininin uygulanması, konuşulmakta olan bir lisanın gramer kurallarını ortaya koymaya benzer. Önce lisan konuşulur ardından gramer kitapları yazılır. Divan Edebiyatı estetiği ile de 600 yıl boyunca konuşulan bir lisanın gramer kuralları ortaya konmaya çalışılmaktadır. Fakat kurallar lisanın doğduğu toprakların dışından getirildiğinden, konuya ilişkin yekpare bir teorik çerçeve çizilememektedir. Çünkü estetik başlığı altında incelenen belagat, mazmun, Divan Edebiyatı'nın sanat anlayışı, şairlerin

genel olarak şiiri ve diğer şairleri değerlendirmeleri hatta vezin, kafiye, nazım şekilleri, edebî sanatlar, aruz, seci, ahenk unsurları gibi konular ile modern estetik kavramının biraraya gelerek oluşturduğu yapı, Divan Şiiri'ni yorumlama konusunda bütünlük arz etmemektedir.

Divan Şiiri ve estetik konusunda, şiiri kendi bağlamında, içeriden değerlendirmeye çalışan bakış açılarının güçlendirilmesi, bütüncül bir teori kurulmasına yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Aynur, Hatice, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Tezler, Yayınlar, Haberler*, Toplu Sayı: 1990-2005, İstanbul: HA Yay., 2005.
- Ayvazoğlu, Beşir, "İlmü'l-Cemal", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000, c. XXII, s. 146-148.
- Ayvazoğlu, Beşir, *Geleneğin Direnişi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997.
- Ayvazoğlu, Beşir, *İslam Estetiği ve İnsan*, İstanbul: Çağ Yay., 1989.
- Ayvazoğlu, Beşir, *Aşk Estetiği*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1993.
- Kalpıklı, Mehmet (haz.), *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 1999.
- Kılıç, Mahmut Erol, *Sufi ve Şiir: Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*, İstanbul: İnsan Yay., 2004.
- Macit, Muhsin, "Divan Estetiği", *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yay., 2002, s. 47-54.
- Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, İstanbul: Bilimevi, 2000.
- Saraç, M. A. Yekta, "İstilahat-ı Edebiye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2000, c. XIX, s. 206-207.
- Yetiş, Kazım, "Belagat", "Türk Edebiyatı" maddesi içinde, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1992, c. V, s. 384-387.

Works on Aesthetics in the Divan Literature

Reyhan Çorak

Abstract

This bibliographical study includes, among others, primarily those works which revolve around the main theme of the “Aesthetics of Divan literature”.

The article is based on works which have treated the *Divan poetry* and *aesthetic* concepts as their headings. Studies on the understanding of art in Divan literature, *belagat* (rhetoric), *mazmun* (indirect artful remark), the poetic perceptions of poets and their evaluations of other poets have been integrated into the bibliography, while some specialized studies on *vezin* (rythm), *kafiye* (rhyme), patterns of *nazım* (verse), literary arts, *aruz* (prosody), *seci* (rhymed prose), tools of harmony and vocalization of poetry have been excluded so as not to exceed the boundaries of the article.

Through the included works, it can be observed that the understanding of “Aesthetics of Divan literature” is not homogeneous, since it is the interpretation of an art emerging in the 14th century by a discipline which has entered Turkey in the 20th century. The first example of Divan publications, in this context, occurred only in the 1970s.

It also needs to be noted that this bibliographical study holds no claim to a complete list.

Key Words: Divan Literature, Rhetoric, Mazmun, Aesthetics, Vico, Baumgarten.

Divan Edebiyatı'nda Estetik Konusunda Yapılan Çalışmalar

Reyhan Çorak

Özet

Bu bibliyografyaya, ana teması “Divan Şiiri'nin estetiği” olan çalışmalar başta olmak üzere zikredilen konu ile alakalı bazı malzemeleri ihtiva eden eserler dâhil edilmiştir. Alt başlıklar oluşturulurken *Divan Şiiri ve estetik* kavramlarını başlık olarak kullanmış eserler temel alınmıştır. Divan Şiiri'nin sanat anlayışı, belagat, mazmun, şairlerin şiir anlayışı ve diğer şairleri değerlendirmeleri konularında yapılan çalışmalar bibliyografyaya dâhil edilmiş; vezin, kafiye, nazım şekilleri, edebî sanatlar, aruz, seci, ahenk unsurları ve şiirin ses yapısına yönelik yapılmış müstakil çalışmalar, makale formatını aşmamak için hariç tutulmuştur.

Divan Edebiyatı gibi XIV. yüzyılda ortaya çıkan bir sanatın, estetik gibi XX. yüzyılda Türkiye'ye giren bir disipline yorumlanması ve Divan neşirlerinin ilk örneklerinin ancak 1970'lerde görülmeye başlanması sebepleri ile bibliyografyaya alınan eserlerin “Divan Edebiyatı estetiği” anlayışında bir mütecanislik olmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Divan Edebiyatı, Belagat, Mazmun, Estetik, Vico, Baumgarten.

